

Юрій Миколайович Таран-Жовнір

До 90-річчя від дня народження

Академік НАН України, видатний вчений-металознавець, металург, організатор вищої освіти України Ю. М. Таран-Жовнір народився 26 червня 1927 року в м. Новомосковську Дніпропетровської області в сім'ї вчителів. У 1943 році Юрій Миколайович вступає на перший курс архітектурного факультету інженерно-будівельного інституту м. Горького. В 1945 році Юрій Миколайович повертається до м. Дніпропетровська і переводиться на технологічний факультет Дніпропетровського металургійного інституту, який успішно закінчує в 1949 році, отримавши спеціальність металознавця. Великий вплив на формування



Ю. М. Тарана-Жовніра як науковця мав відомий вчений член-кореспондент Академії Наук УРСР, завідувач кафедри металознавства ДМетІ К. П. Бунін, який сформував на Дніпропетровщині наукову школу металознавців, відому у світі як «бунінська» школа. Ю. М. Таран-Жовнір пройшов у «бунінській» школі шлях від аспіранта до професора і академіка, завідуючого відділом металознавства Інституту Чорної металургії Мінчормета СРСР та кафедри матеріалознавства ДМетАУ, керівника Дніпропетровської наукової школи металознавців.

Свою трудову діяльність Ю. М. Таран-Жовнір починає в 1949 р., після закінчення з відзнакою технологічного факультету ДМетІ на Дніпропетровському автозаводі в ЦЗЛ інженером-дослідником, де вивчає структуру деталей автомобіля з сірого, ковкого і високоміцного чавуну.

В 1951 році Ю. М. Таран-Жовнір вступає в аспірантуру до К. П. Буніна на кафедру металознавства ДМетІ і в 1954 році успішно захищає кандидатську дисертацію, в якій виконано цикл досліджень, присвячених фізико-хімічній природі і закономірностям формування кулястого графіту при кристалізації залізовуглецевих сплавів. Ю. М. Таран-Жовнір вперше показав, що графітний сферокристал має пірамідальну будову. Спільно з учнями і колегами він розробив модель росту графітного сферокристалу, яка знайшла підтвердження і в інших системах при дослідженні кристалізації речовин з різко вираженою анізотропією сил міжатомного зв'язку (наприклад, заевтектичні силуміни). Перелік спільних

публікацій з К. П. Буніним, колегами та учнями відображає вагомий внесок Ю. М. Тарана-Жовніра у розвиток теорії та практики виробництва високоміцного чавуну, валкового чавуну та чавуну для виливниць, піддонів, мелючих тіл тощо. З 1954 р. Ю. М. Таран-Жовнір – асистент, а з 1959 р. по 1963 р. – доцент кафедри металознавства ДМетІ. В цей період він розробляє свої лекційні курси, пише учбові посібники, працює над поновленням кафедральних колекцій сплавів на основі заліза та кольорових металів.

З 1964 р. Ю. М. Таран-Жовнір очолює відділ металознавства НДУ чорної металургії Мінчормета СРСР і продовжує свою викладацьку діяльність на кафедрі металознавства ДМетІ та організаційно-виховну роботу в якості заступника декана технологічного факультету.

Під керівництвом Ю. М. Тарана-Жовніра наукові співробітники і аспіранти відділу металознавства досліджують кристалохімічну природу графіту і карбідних фаз, процеси кристалізації та твердофазних переходів в чавунах. Видана в цей час спільно з К. П. Буніним і Я. Н. Маліночкою фундаментальна монографія «Основы металлографии чугуна» і в наш час має значення як енциклопедія по структурам і властивостям чавунів різного складу і призначення. В 1969 році Ю. М. Таран-Жовнір успішно захищає докторську дисертацію «Генезис і морфологія евтектик залізних сплавів», присвячену дослідженню механізму формування і будови евтектик. Ідея бікрystalльної природи евтектичної колонії отримала міжнародне визнання і підтвердження при дослідженні модельних органічних сплавів, сталей ледебуритного класу, сплавів на основі кольорових металів (міді, алюмінію, титану та інш.).

У 1972 р. Ю. М. Таран-Жовнір обраний членом-кореспондентом Академії наук УРСР.

З 1974 р. Ю. М. Таран-Жовнір – ректор Дніпропетровського металургійного Інституту (нині Національна Металургійна академія України). Він активно розгортає діяльність щодо розвитку традицій, закладених його попередниками, професорами Н. Ф. Ісаєнко і Г. Г. Єфіменко. Одним із найважливіших напрямків діяльності ректора є укріплення, нарощування і ефективного використання наукового потенціалу одного з найстаріших технічних вузів України. Він успішно сприяє розвитку науково-педагогічних шкіл, заснованих відомими вченими А. П. Чекмарьовим, К. Ф. Стародубовим, К. П. Буніним, С. Н. Кожевниковим, В. І. Баптизмаським, А. Д. Готлібом, Н. Ю. Тейцем, С. І. Хітриком.

В цей час науковим колективом інституту розробляються теорія і технологія нових процесів при безпосередній участі і під керівництвом ректора. Проводяться комплексні дослідження по розробці і впровадженню економнолегованих швидкорізальних сталей, по удосконаленню конструкції та обробці залізничних колес, по розробці киснево-конверторного виробництва корозійностійких сталей з використанням газокисневого рафінування.

В 1976 році Юрій Миколайович Таран-Жовнір отримав почесне звання заслуженого діяча науки УРСР. В 1985 році його обирають академіком Національної Академії наук України.

З 1976 року Ю. М. Таран-Жовнір керує кафедрою металознавства та очолює «бунінську» металографічну школу. Під його керівництвом його учнями і послідовниками виконані унікальні дослідження, які складають скарбницю вітчизняної металознавчої та матеріалознавчої науки і отримали міжнародне визнання: створено нові уявлення про багатофазну евтектичну кристалізацію, розроблено комплексно леговані чавуни з високою зносостійкістю та динамічною міцністю; новий клас конструкційних матеріалів на основі титанової металокераміки, зміцненої евтектичними фазами; новий клас білих чавунів, термодформаційне оброблення яких приводить до підвищення їх технологічної пластичності і в'язкості; показана можливість використання сірого чавуну в якості реакційного середовища для динамічного синтезу алмаза; розроблено новий клас корозійностійких високоміцних силумінів, модифікованих рідкісноземельними металами та засади управління властивостями напівпровідникового кремнію на основі уявлень про поліморфні перетворення в ньому.

У переліку наукових робіт Ю. М. Тарана-Жовніра більш ніж 600 публікацій, в тому числі 9 монографій, 1 диплом про наукове відкриття, 10 патентів і більш ніж 100 авторських свідоцтв на винахід. Ю. М. Таран-Жовнір лауреат Державної премії СРСР (1982 р.), Державної премії України (1996 р.), наукових премій імені Д. К. Чернова (1990 р.), імені Ярослава Мудрого (1994 р.), імені К. Ф. Стародубова (1996 р.), нагороджений багатьма орденами і медалями.

Наукова школа Ю. М. Тарана-Жовніра налічує 8 докторів наук та більш ніж 60 кандидатів наук, які успішно працюють як в Україні, так і за її межами.

***Цей випуск журналу підготовлений
за матеріалами досліджень його учнів і колег***

*Зав. кафедрою матеріалознавства
ім. Ю. М. Тарана-Жовніра
Національної металургійної
академії України,
доктор технічних наук,
професор*

В. З. Куцова